

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY

SERIA Z • NR 24 - 2001 • LICZBA STRON 20 (s. 273-292) • © PISM • NR EGZ. PISM 3.20

DOKUMENT ROBOCZY

Zwalczanie terroryzmu w krajach Unii Europejskiej (RFN, Wielka Brytania, Hiszpania, Francja)

Joanna Chodor, Krzysztof Chudy, Janusz Dołęga, Edyta Posel-Częścik

1. Terroryzm w RFN i metody jego zwalczania przez państwo w latach siedemdziesiątych – 2. Terroryzm w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej – 3. Specyfika terroryzmu w Hiszpanii – 4. Problem terroryzmu we Francji – 5. Współpraca państw Unii Europejskiej w zwalczaniu terroryzmu

Terroryzm najkrócej można zdefiniować jako politycznie motywowane złamanie monopolu państwa na stosowanie przemocy. Wobec nasilenia się zagrożenia atakami terrorystycznymi na świecie po zamachach w USA z dnia 11 września 2001 roku warto przeanalizować sposoby przeciwdziałania terroryzmowi w krajach Europy Zachodniej.

Niniejsza analiza koncentruje się zatem na metodach zwalczania terroryzmu w badanych krajach. Dogłębne badanie źródeł terroryzmu nie było zamysłem autorów. W związku z tym tematyka ta nie została przez nas wyczerpana.

Od czasów zakończenia II wojny światowej rozwinięte demokracje zachodnioeuropejskie są wciąż miejscem licznych ataków terrorystycznych, które łącznie przyniosły już kilka tysięcy śmiertelnych ofiar i ogromne straty materialne. Obecnie, niektóre zagrożenia wygasły – udało się na przykład rozbić lewicowe grupy terrorystyczne w RFN. Z drugiej strony wciąż najbardziej zaostrzona sytuacja panuje w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz w Królestwie Hiszpanii – w tych krajach terroryzm ma podłoże separatystyczno-narodowe. Zwalczanie tego rodzaju terroryzmu

stanowi szczególnie trudne zadanie, gdyż w tym przypadku trudno jest uniknąć konfliktu pomiędzy prawem do samostanowienia narodów a zasadą integralności terytorialnej państwa. Należy podkreślić, że w świetle prawa międzynarodowego, legalne jest naruszenie integralności terytorialnej na drodze zmian pokojowych zgodnie z wolą społeczeństwa (pozytywnym tego przykładem jest rozpad Czechosłowacji), a dopuszczalność narodowyzwoleńczej walki zbrojnej jest w znacznym stopniu ograniczona. Wymaga ona uznania grupy zbrojnej za stronę wojującą. Ugrupowania terrorystyczne działające w Zjednoczonym Królestwie oraz Hiszpanii nie spełniają warunków takiego uznania.

Środki zwalczania terroryzmu przez państwo mogą obejmować również działania nie odpowiadające standardom międzynarodowym (np. w zakresie ochrony praw człowieka), o ile są uprawnione w świetle ustawodawstwa tego państwa. Tym niemniej, zastosowanie środków przeciwdziałających aktom terrorystycznym musi być współmierne do stopnia zagrożenia bezpieczeństwa publicznego.

Proces integracji europejskiej i zniesienie wewnętrznych granic na obszarze Unii Europejskiej niesie ze sobą wzrost zagrożenia ze strony organizacji terrorystycznych, które już dotychczas podejmowały różne formy współpracy (wspólne szkolenia, przemyt broni i środków wybuchowych). Dlatego też kraje członkowskie Unii Europejskiej wypracowały szereg środków współdziałania na drodze zwalczania terroryzmu.

1. Terroryzm w RFN i metody jego zwalczania przez państwo w latach siedemdziesiątych

Analiza ugrupowań terrorystycznych

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w Republice Federalnej Niemiec, podobnie jak i wielu innych krajach Europy Zachodniej, pojawiły się ugrupowania skrajnie lewicowe, które w swojej działalności stosowały ataki terrorystyczne wymierzone w państwo i jego struktury. Korzeni niemieckich ekstremistycznych lewicowych ruchów terrorystycznych należy szukać w działalności tzw. Opozycji Pozaparlamentarnej (*Ausserparlamentarische Opposition-APO*) w drugiej połowie lat sześćdziesiątych oraz w rewolcie młodzieżowej 1968 roku. Z nurtu tego wyrosły zarówno środowiska ukierunkowane na przemoc, jak i pokolenie, które zgodnie z koncepcją swojego ideologicznego przywódcy Rudiego Dutschke podjęło „długi marsz przez instytucje”, by zmienić w dłuższym procesie oblicze społeczno-polityczne Republiki Federalnej. Ważnym elementem w kształtowaniu się frontu walki pomiędzy władzami Niemiec Zachodnich a terroryzmem były wydarzenia z września 1972 roku, kiedy palestyńscy zamachowcy z ugrupowania „Czarny Wrzesień” uprowadzili w czasie olimpiady w Monachium grupę sportowców izraelskich, zaś próba ich odbicia stała się klęską zachodnioniemieckich służb bezpieczeństwa.

Wśród ugrupowań, które zyskały znaczenie na terrorystycznej scenie w RFN należy wymienić przede wszystkim grupę Baader-Meinhof, Ruch 2 Czerwca, Komórki Rewolucyjne oraz Socjalistyczny Kolektyw Pacjentów. Najważniejszą, a zarazem tą, która stała się symbolem terroryzmu skierowanego przeciwko państwu niemieckiemu była Frakcja Czerwonej Armii (*Rote Armee Fraktion – RAF*), wywodząca się właśnie z grupy Baader-Meinhof. Początkowo ugrupowanie, jeszcze przed utworzeniem RAF, koncentrujące się wokół Andreasa Baadera i Gudrun Ensslin dokonało w kwietniu 1968 roku podpalenia domów towarowych. Po krótkim pobycie w więzieniu Baader i Ensslin nadal utrzymywały kontakty ze środowiskami potencjalnie zorientowanymi na przemoc polityczną (*Westberliner Tupamaros*) i angażując się w tę działalność Baader trafił ponownie za kraty w 1970 roku. W maju tego roku Baader został uwolniony, gdy pod pretekstem pracy nad

książką we współpracy ze znaną lewicową dziennikarką Ulrike Meinhof, znalazł się pod eskortą w zachodniobерlińskim Instytucie Nauk Społecznych. W ucieczce wspomogła go Meinhof. Ten dzień, 14 maja 1970 roku przyjęło się uznawać za datę narodzin Frakcji Czerwonej Armii-RAF.

Grupa ta udała się następnie do Libanu, gdzie odbyła przeszkolenie w prowadzeniu działalności terrorystycznej w obozach bojowników palestyńskich. Po powrocie do RFN ugrupowanie podjęło aktywną działalność. W początkowej fazie miało miejsce wiele napadów na banki, kasy oszczędnościowe. Miało to zapewnić grupie środki finansowe do prowadzenia akcji terrorystycznych. W styczniu 1971 roku Ulrike Meinhof opublikowała „Koncepcję partyzantki miejskiej” (*Das Konzept Stadtguerilla*), która stała się podstawowym dokumentem programowym RAF. Nastąpiły dalsze uderzenia, wymierzone już tym razem w ośrodki armii amerykańskiej w RFN, instytucje państwa zachodniemieckiego (Bawarski Urząd Kryminalny w Monachium, Prezydium Policji w Hamburgu). Ważny był także w tym łańcuchu wydarzeń zamach na wydawnictwo Axela Springera w Hamburgu, które celowało w publikacjach wymierzonych przeciw RAF. Jednak już późną wiosną 1972 roku policji udało się aresztować całe kierownictwo grupy.

Wydawało się, że rozbitcie organizacji jest faktem. Jednak następne lata przyniosły nowe akty terrorystyczne (akcje odwetowe po śmierci w więzieniu członka RAF Holgera Meinsa w 1974 roku, atak na ambasadę RFN w Sztokholmie w 1975 roku czy zamachy po śmierci Ulrike Meinhof, w niewyjaśnionych okolicznościach, w 1976 roku). Eskalacja wydarzeń nastąpiła w 1977 roku. W kwietniu zamordowany został przez komando RAF prokurator generalny RFN Siegfried Buback, a Baader, Enslin i Jan Carl Raspe zostali skazani na dożywocie. W lipcu zamordowano prezesa zarządu Dresdner Bank Jürgena Ponto. We wrześniu został porwany prezes Związku Pracodawców Niemieckich Hans Martin Schleyer. Warunkiem jego zwolnienia miało być m.in. wypuszczenie z więzienia skazanych przywódców RAF. Z porwaniem tym powiązane było uprowadzenie samolotu Lufthansy przez współdziałających z RAF członków Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny. 17 października specjalna jednostka Federalnej Straży Granicznej RFN GSG-9 uwolniła zakładników na lotnisku w Mogadiszu w Somalii. Wkrótce został zamordowany Schleyer, natomiast urzędowy komunikat poinformował, że przebywający w więzieniu Baader, Ensslin i Raspe popełnili samobójstwo.

Po roku 1977 działalność RAF nie wygasła, jednak niewątpliwie „jesień terroru” w RFN spowodowała, że kolejne generacje terrorystów Frakcji nie podejmowały już tak szeroko zakrojonych aktów terrorystycznych, jak w przed tym rokiem. W latach osiemdziesiątych RAF przeprowadzała zamachy na jednostki armii USA stacjonujące w RFN. Uderzeniem przypominającym dawne akcje było zamordowanie w 1989 roku Alfreda Herrhausena, prezesa zarządu Deutsche Bank, a w 1991 roku szefa urzędu powierniczego, prywatyzującego gospodarkę byłej NRD, Detleva Karstena Rohweddera. Ostatecznie w marcu 1998 roku, w liście otwartym RAF ogłosiła koniec działalności.

Oczywiście terroryzm uprawiany przez Frakcję Czerwonej Armii nie był jedynym przykładem ekstremizmu lewicowego w RFN. Jednak pozostałe, wymienione już wcześniej ugrupowania nigdy nie podejmowały tak spektakularnych akcji terrorystycznych, ani też nie stały się symbolem walki państwa zachodniemieckiego z terroryzmem. Kluczowe w tych zmaganiach są właśnie lata siedemdziesiąte, kiedy władze RFN podjęły szereg decyzji mających z jednej strony wzmocnić państwo i ośrodki jego władzy, z drugiej zaś umożliwić efektywną walkę z terroryzmem i przeciwdziałanie mu w przyszłości. Działania podjęte przez władze RFN, w celu wzmocnienia bezpieczeństwa wewnątrzpaństwowego objęły dwa podstawowe obszary, system prawny i siły policyjne.

*Metody zwalczania terroryzmu***a) Środki prawne**

Zmiany w systemie prawnym RFN miały na celu umożliwić podejmowanie kroków zapobiegawczych wobec środowisk terrorystycznych i późniejszą ich ścisłą izolację, nawet po aresztowaniu członków konkretnych ugrupowań. Podstawowymi aktami prawnymi, które regulowały te kwestie, a które stały się celem krytyki i oskarżeń o ograniczanie praw obywatelskich, były ustawy: z 22 kwietnia 1976 roku i z 18 sierpnia tego samego roku zmieniające kodeks karny.

Pierwsza z nich wymierzona była przede wszystkim we wszelkie formy wspierania i propagowania działalności terrorystycznej. Stwierdziła ona m.in. w paragrafie 88a, że kto „rozpowszechnia, prezentuje publicznie, obwieszcza, przedstawia lub w jakikolwiek sposób udostępnia lub tworzy, nabywa, dostarcza, magazynuje, proponuje, rozpowiada, chwali” pisma, które wspierają popełnienie bezprawnych czynów¹, a nawet jedynie zachęca innych do samej gotowości ich popełnienia przeciwko „bezpieczeństwu Republiki Federalnej Niemiec lub przeciw podstawom konstytucyjnym”² podlega karze do trzech lat więzienia lub karze grzywny. Tej samej karze miał podlegać każdy, kto „publicznie bądź na zgromadzeniu” wspierał te bezprawne czyny lub wyrażał gotowość wsparcia tych, którzy je popełniali. Podobnie paragraf 130a określał taką samą karę za rozpowszechnianie pism zawierających wskazówki kierownicze dotyczące określonych czynów. Tak więc ustawa ta wprowadzała sankcje za samo nawoływanie do działalności terrorystycznej, choć nie było to powiedziane wprost.

Dalej idące konsekwencje miała ustawa z 18 sierpnia 1977 roku. Zmiany związane były już bezpośrednio z działalnością w RFN grup terrorystycznych. Paragraf 129a kodeksu karnego uściślił pojęcie czynu karalnego, jako „tworzenie ugrupowań terrorystycznych”³, podczas gdy dotychczas funkcjonowało jedynie pojęcie „tworzenia grup kryminalnych”⁴. Wedle tego paragrafu karany miał być nie tylko ten „kto zakłada lub wspiera grupę terrorystyczną, ale także ten, kto na jej rzecz agituje”⁵. Także każdy, kto wszedłby w posiadanie „wiarygodnych informacji” na temat planowanych akcji terrorystycznych powinien natychmiast zgłosić to policji. Ten przepis wzbudził kontrowersje, bowiem podniesiono zarzut, że to narusza prawo do tajemnicy lekarskiej i adwokackiej⁶. Wprowadzono także możliwość aresztowania podejrzanego o działalność terrorystyczną bez nakazu sądowego, w sytuacji „podejrzenia o możliwość ucieczki lub matactwa”⁷. Zaostrzono także kontrolę korespondencji aresztowanych za działalność terrorystyczną i formy kontaktów z adwokatem, włącznie z możliwością ich ograniczenia.

W okresie, kiedy uprowadzony został Hans Martin Schleyer, 30 września 1977 roku Bundestag uchwalił ustawę dopuszczającą możliwość całkowitego odseparowania uwięzionych terrorystów od wydarzeń zewnętrznych (*Kontaktsperrgesetz*). Miało to na celu uniemożliwienie kontaktów z ich współnikami działającymi na wolności. Decyzję o zakazie kontaktów podejmował federalny minister sprawiedliwości, a zatwierdzić ją musiał odpowiedni sąd najwyższy danego landu lub federalny sąd najwyższy. Zakaz kontaktów mógł być określony na 30 dni, ale mógł zostać także przedłużony.

¹ Według paragrafu 126 KK były to: zakłócanie pokoju publicznego poprzez morderstwo, zabójstwo, ludobójstwo, zranienie ciała, ograniczenie czyjejs wolności, rabunek, napady rabunkowe.

² Za tekstem ustawy w: Terrorismus. Untersuchungen zur Strategie und Struktur revolutionärer Gewaltpolitik, pod red. M. Funke, Bonn 1977, s. 366.

³ Ibidem, s. 369.

⁴ Peters B., RAF. Terrorismus in Deutschland, Stuttgart 1991, s. 170.

⁵ Ibidem, s. 170.

⁶ Ibidem, s. 171.

⁷ Ibidem.

b) Siły policyjne i jednostki specjalne w walce z terroryzmem

Drugim obszarem, na którym podjęto zdecydowane kroki mające na celu wzmocnienie państwa zachodnioniemieckiego w walce z terroryzmem, była **rozbudowa aparatu policyjnego** Republiki Federalnej Niemiec. Podjęte działania miały na celu przede wszystkim zwiększenie liczebności policji, jej centralizację, poprawę jej finansowania i tym samym wyposażenie w nowoczesny sprzęt.

Bardzo widoczne były inwestycje w Federalny Urząd Kryminalny (*Bundeskriminalamt* – BKA). Liczba etatów wzrosła z 933 w 1969 roku do ponad 2500 w 1977 roku⁸. Aby poprawić system zbierania informacji o popełnionych bądź potencjalnych aktach terrorystycznych, wprowadzono system komputerowy o kryptonimie INPOL. Podobny system stworzono dla Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji (*Bundesverfassungsschutz*). Wyposażono także lotniska, budynki rządowe i publiczne w urządzenia zabezpieczające przed ewentualnymi atakami.

Okazało się jednak, że mimo dokonanych inwestycji w służby policyjne, odniosły one w tym gorącym okresie kilka spektakularnych porażek. Kiedy policja aresztowała w 1975 roku Siegfrieda Haaga, jednego z przywódców odradzającej się RAF, znalazła przy nim dokument zawierający plan przyszłych zamachów. Policja zlekceważyła dokument, choć późniejsze zamachy potwierdziły większość przechwyconych przez policję założeń. Podobnie było w wypadku tzw. raportu Hörcherla, który stwierdzał, że policja dostała informacje o prawdziwym miejscu przetrzymywania Schleyera, lecz informacja została zlekceważona⁹. Okazało się więc, że nie wystarczyły jedynie nowoczesne środki pracy, ale koniecznością stała się lepsza wymiana informacji i ich właściwa, staranna analiza na poszczególnych stopniach policyjnej hierarchii.

Doświadczenia zyskane w walce z terrorem RAF i tragedia zakładników w czasie olimpiady w 1972 roku, wykazały konieczność stworzenia w Niemczech Zachodnich **profesjonalnej jednostki antyterrorystycznej**. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie było powstanie w końcu września 1972 roku specjalnego pododdziału w ramach Federalnej Straży Granicznej (*Bundesgrenzschutz* – BGS) o nazwie GSG 9 (Grupa Straży Granicznej 9-*Grenzschutzgruppe 9*). Miała być ona wykorzystywana do zwalczania zorganizowanych grup terrorystycznych „wszędzie tam gdzie chodziło o morderstwo, zabójstwo, porwanie, uprowadzenie i wymuszenie”¹⁰. Chrzest bojowy jednostka przeszła w akcji uwalniania zakładników z porwanego zachodnioniemieckiego samolotu w Mogadysz w Somalii, która zakończyła kryzys „jesieni terroru” w 1977 roku. W późniejszych latach komandosi GSG 9 nie mieli wielu okazji aby sprawdzić w rzeczywistej akcji swoje umiejętności. Poważną wpadką, która wywołała dyskusję na temat sensu istnienia i zadań realizowanych przez tę formację była próba aresztowania dwójki terrorystów RAF w Bad Kleinen w 1993 roku, kiedy w budzących wątpliwości okolicznościach zginął aresztowany terrorysta Wolfgang Grams i jeden z członków GSG 9.

Podsumowanie

Niemiecka walka ze zorganizowanymi grupami terrorystycznymi osiągnęła swoje apogeum w latach siedemdziesiątych. Doświadczenia, jakie wtedy zebrano i zastosowane kroki na niwie prawnej pozwoliły niewątpliwie opanować wymykającą się spod kontroli sytuację i wypracować metody postępowania, pozwalające uniknąć w następnych latach chaosu i zamieszania, jakie miały miejsce w początkowych latach zwalczania zjawisk terrorystycznych w RFN. Zastosowane metody na pewno częściowo sprawiły, że w latach osiemdziesiątych działania terrorystów nie przyjęły tak masowego charakteru, jak

⁸ M. Tomczak, *Terroryzm w RFN i w Berlinie Zachodnim. Źródła, strategia i konsekwencje działalności terrorystycznych ugrupowań skrajnej lewicy*, Poznań 1986, s. 141.

⁹ Szerzej na ten temat M. Tomczak, *op. cit.*, s. 143-145.

¹⁰ *Ibidem*, s. 142.

w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych¹¹. Choć takie siły polityczne, jak CDU/CSU uważały, że zastosowane rozwiązania prawne były zbyt mało radykalne. Wydaje się jednak, że rządzącej w latach siedemdziesiątych koalicji SPD/FDP udało się zastosować dość wyważone, ale skuteczne środki, choć i tak nie ominęły jej zarzuty o próby ograniczenia powszechnych praw obywatelskich. Zresztą część rozwiązań miała charakter przejściowy, i tak np. paragraf 88a zaostrzający odpowiedzialność karną został zniesiony w 1982 roku¹². Widoczne jest także, jak ważna w walce z zagrożeniami terrorystycznymi jest odpowiednia struktura sił policyjnych i bezpieczeństwa, umożliwiająca taki przepływ informacji, który pozwala określić kierunki i perspektywy ewentualnych zagrożeń (jest to bardzo istotne w kontekście ostatnich zamachów w USA). Także ważne było i jest posiadanie przez państwo odpowiednich pododdziałów policyjnych zdolnych do szybkiej odpowiedzi na terrorystyczny atak.

2. Terroryzm w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej

Od kilkudziesięciu lat Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jest miejscem licznych ataków terrorystycznych. Są to zarówno przejawy aktów terroryzmu międzynarodowego, jak choćby głośny zamach na irańską ambasadę w Londynie z czerwca 1980 roku¹³, jak i ekoterroryzmu. Warto przy tym podkreślić, że w Wielkiej Brytanii występuje najwięcej obok USA ataków o charakterze terroryzmu ekologicznego. Wprawdzie w porównaniu z innymi ugrupowaniami terrorystycznymi ekstremiści odwołujący się do haseł ekologicznych, jak na przykład Front Wyzwolenia Zwierząt (*Animal Liberation Front*), stanowią stosunkowo małe zagrożenie dla powszechnego bezpieczeństwa. Jednak w wyniku ich działań również padają ofiary wśród ludzi, jak choćby w efekcie zamachów bombowych wymierzonych przeciwko laboratorium doświadczalnemu *University of Bristol* w 1991 roku, gdy przypadkowo zostało ranne małe dziecko. Tym niemniej najwięcej trudności przysparza w Wielkiej Brytanii sytuacja panująca w Irlandii Północnej.

Podłoże i przebieg konfliktu w Irlandii Północnej

Podłożem swoistego rodzimego terroryzmu w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jest konflikt wokół statusu Irlandii Północnej, zwanej Ulsterem. Obecnie Irlandia Północna wchodzi w skład wspólnego państwa z Wielką Brytanią na podstawie aktu unii. W ramach postępującego w Wielkiej Brytanii procesu dewolucji, czyli przekazywania kompetencji Parlamentu i Rządu brytyjskiego reprezentacjom regionalnym, Szkocja i Walia posiadają swoje zgromadzenia parlamentarne i organy wykonawcze, natomiast w Irlandii Północnej, po przyjęciu w Londynie nowej regulacji dotyczącej Północnej Irlandii (patrz niżej – „środki prawne”), ponownie uaktywniono w 1998 roku regionalny parlament (*Stormont*) i – rok później – powołano regionalny organ wykonawczy. Ulster ma znaczny stopień autonomii, jednakże wciąż pozostaje miejscem jednego z najbardziej złożonych i krwawych konfliktów w Europie Zachodniej.

Jego historia sięga czasów średniowiecza, kiedy to następowały pierwsze próby podporządkowania sobie Irlandii przez Anglików. Podbój wyspy zakończył się w XVI wieku. Natomiast po i wojnie światowej doszło do emancypacji Irlandczyków, którzy na drodze wojny z Wielką Brytanią w latach 1919-1921 utworzyli Republikę Irlandii. Mimo, że

¹¹ Nie bez znaczenia były tu jednak i wpływy państw bloku wschodniego na aktywność zachodnioniemieckich ugrupowań terrorystycznych np. kontakty RAF-Stasi.

¹² *Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, t. 1, Politik, pod red. W. Benz, Frankfurt am Main 1989, s. 210.

¹³ K. Jałoszyński, *Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 2001, s. 86-88.

niepodległa Irlandia została uznana przez Wielką Brytanię w 1922 roku, zaś w 1949 roku wystąpiła z Brytyjskiej Wspólnoty Narodów i całkowicie się uniezależniła, jednak doszło do jej podziału. W granicach Wielkiej Brytanii pozostała północna część wyspy, z przeważającą ilością protestantów – i zarazem lojalistów, zwolenników unii, zwanych oranżystami. Irlandzcy, i jednocześnie, katolicy mieszkańcy Ulsteru stanowią ponad 40% ogółu ludności. Warto przy tym podkreślić, że mimo występowania linii podziału w społeczności Ulsteru zgodnie z kryterium: poczucie narodowe + wyznawana religia, terroryzm w Irlandii Północnej nie jest powodowany przynależnością do określonego wyznania. Kościół protestancki i katolicki zgodnie potępiają wszelkie akty przemocy. Jednak z pewnym uproszczeniem przyjmuje się stosowanie terminów protestancki, katolicki w odniesieniu do ekstremistycznych bojówek – odpowiednio lojalistów i republikanów.

Od początku procesu uzyskiwania niepodległości przez Irlandię społeczności irlandzkiej w Ulsterze towarzyszyła wrogość lojalistów, którzy są przeciwni zjednoczeniu obu części wyspy. Walki w Irlandii Północnej rozpoczęły się w 1956 roku. Uaktywniła się wówczas **Irlandzka Armia Republikańska** (*Irish Republican Army – IRA*). Jej powstanie wiąże się z wybuchem irlandzkiego zrywu niepodległościowego w 1919 roku. Pierwsza faza działań IRA w latach pięćdziesiątych, którą można scharakteryzować, jako ciąg dalszy wygasającej wojny domowej, cechowała się stosunkowo słabą aktywnością, i nielicznymi ofiarami śmiertelnymi, mimo przeprowadzania zamachów, głównie na cele wojskowe w Ulsterze. W 1962 roku IRA ogłosiła przerwanie walki i zawiesiła działalność. W latach sześćdziesiątych narastało jednak napięcie w Irlandii Północnej. Stroną szczególnie poszkodowaną była mniejszość irlandzka, która była poddana dyskryminacji (np. w prawach obywatelskich, uprawnieniach socjalnych i utrudnionym dostępie do rynku pracy) oraz stała się ofiarą działań bojówek lojalistów¹⁴. W odpowiedzi na tę sytuację w 1969 roku uaktywniła się IRA. Doszło do zaostrzenia konfliktu i licznych zamachów terrorystycznych. Zamachy te są dokonywane głównie na terenie Irlandii Północnej, ale również na obszarze całej Wielkiej Brytanii, a nawet były przypadki atakowania brytyjskich żołnierzy przez terrorystów z IRA w innych państwach¹⁵. Ze strony irlandzkiej organizacji terrorystycznych działają różne formy IRA, która uległa podziałowi w 1970 roku oraz dalszemu podziałowi w 1979 i 1997 roku (**Tymczasowa IRA /Provisional IRA/, Kontynuacja IRA /Continuity IRA/, Irlandzka Narodowa Armia Wyzwoleńcza /INLA/, Prawdziwa IRA /Real IRA**). Natomiast ekstremistyczne bojówki lojalistów, to takie ugrupowania, jak: **Bojownicy o Wolność Ulsteru (UFF), Siły Ochotnicze Ulsteru (UVF) oraz Ulsterscy Ochotnicy Protestanccy (UVP)**.

Podobnie, jak w przypadku działalności innych organizacji terrorystycznych ekstremistyczne ugrupowania w Irlandii Północnej działają w celu zrealizowania swoich programów przy pomocy zastraszenia społeczeństwa, fizycznej eliminacji przeciwników, wywołania rozgłosu dla swoich działań i tą drogą propagowania swoich idei wśród potencjalnych zwolenników. Warto podkreślić, że dla osiągnięcia swoich celów obie strony, tj. IRA i bojówki lojalistów, nie wahały się przeprowadzić kolejnych zamachów, wyłącznie w celu zahamowania pokojowego procesu na drodze politycznych uzgodnień prowadzonych pod naciskiem rządu brytyjskiego.

Obecnie sytuacja w Ulsterze nadal nie jest stabilna. Niestety, nic nie wskazuje na to, aby konflikt pomiędzy skrajnymi ugrupowaniami katolickimi i protestanckimi się zmniejszył. Postawy konfrontacji przenoszą się na obie społeczności. Narasta wzajemna wrogość, która niekiedy przyjmuje postać zamieszek ulicznych, tak jak w przypadku corocznych marszy oranżystów przez dzielnice katolickie dla upamiętnienia zwycięstwa Wilhelma Orańskiego nad Jakubem II Stuartem w 1690 roku. Jest to symboliczny moment klęski Irlandczyków. Determinację postaw lojalistów wzmacnia fakt niekorzystnego

¹⁴ M.Kuczyński, *Konflikty zbrojne na świecie: Europa*, Warszawa 1994, s.44.

¹⁵ W 1989 roku członkowie IRA zabili w Niemczech młodą Niemkę, która jechała samochodem swojego męża, sierżanta armii brytyjskiej. To on był rzeczywistym celem terrorystów. Ibidem, s.53.

dla nich przekształcania się struktury ludnościowej Ulsteru. Następuje systematyczny wzrost populacji irlandzkiej.

Metody zwalczania terroryzmu

a) Środki polityczne

Jak dotąd na drodze negocjacji i dialogu politycznego osiągnięto pozytywne rezultaty. Rząd brytyjski prowadzi rozmowy z działającymi w Irlandii Północnej partiami politycznymi, reprezentującymi zarówno Irlandczyków (Sinn Fein – polityczne skrzydło IRA i bardziej umiarkowana Socjaldemokratyczna Partia Pracy /SDLP), jak i protestanckich lojalistów (największą z nich jest Partia Ulsterskich Unionistów /UUP). W 1998 roku po przeprowadzeniu referendum w Irlandii Północnej udało się doprowadzić do podpisania porozumienia pokojowego w Stormont pomiędzy zwaśnionymi stronami. Na jego podstawie utworzono parlament i lokalny rząd ulsterski. Władze brytyjskie obiecały amnestię dla terrorystów z obu obozów. Porozumienie przewidywało rozpoczęcie procesu rozbrojenia wszystkich organizacji paramilitarnych. Do dziś organizacje irlandzkie nie chcą zgodzić się na rozbrojenie, co motywowane jest obawą przed bojówkami lojalistów. Niestety, porozumienie pokojowe od początku nie zostało uznane przez część najbardziej radykalnych organizacji po obu stronach. Akty przemocy są nadal obecne. Na tle konsekwentnych dążeń republikańców do zjednoczenia obu części Irlandii, rozwijają się działania terrorystyczne, nad którymi w istocie trudno jest zapanować ulsterskim politykom.

Warto podkreślić, że w celu zwalczania terroryzmu Wielka Brytania prowadzi współpracę z Republiką Irlandii. Ma to duże znaczenie, ponieważ w Irlandii często szukają schronienia członkowie IRA, INLA czy innych bojówek terrorystycznych działających na terenie Wielkiej Brytanii. Wymiar sprawiedliwości w obu państwach współdziała na polu zwalczania terroryzmu, zaś irlandzki system prawny zawiera przepisy umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za przestępstwa terrorystyczne popełnione w Wielkiej Brytanii. Bardzo duże znaczenie ma współpraca prowadzona na płaszczyźnie politycznej. W 1985 roku rządy obu krajów zawarły porozumienie, na mocy którego obie strony zadeklarowały, że przyszłość Ulsteru musi być rozstrzygnięta zgodnie z wolą większości jego mieszkańców. Rząd irlandzki był jedną ze stron porozumienia pokojowego między lojalistami i przedstawicielami Sinn Fein w Stormont w 1998 roku. Irlandia wyzbyła się wówczas roszczeń do Ulsteru (wykreślono artykuł w konstytucji mówiący o roszczeniach wobec Irlandii Północnej), zyskując w zamian prawo uczestniczenia w pracach międzyrządowej komisji irlandzko – angielskiej do spraw Ulsteru.

b) Środki prawne

Wśród aktów prawnych, które uchwalono w Wielkiej Brytanii w celu zwalczania terroryzmu największe znaczenie ma ustawa o przeciwdziałaniu terroryzmowi z 1989 roku „*Prevention of Terrorism Act*”. Jedynie na terenie Ulsteru ma zastosowanie kolejna ustawa o takim samym charakterze: „*Nothern Ireland Act*” z 1989 roku. W obu ustawach tak samo zdefiniowano pojęcie terroryzmu, który oznacza stosowanie przemocy dla osiągnięcia politycznych rezultatów. Przez przemoc, w świetle ustaw, uznaje się bezprawny czyn stanowiący przestępstwo, zawierający w sobie groźbę zagrożenia osobistego poczucia bezpieczeństwa. Natomiast definicja ustawowa terrorysty podaje, że jest to osoba, która jest lub była zaangażowana w popełnienie lub usiłowanie popełnienia jakiegokolwiek aktu terroryzmu, albo w kierowanie, organizowanie lub szkolenie osób dla potrzeb terroryzmu. W zwalczaniu działalności terrorystycznej ma również zastosowanie szereg innych aktów. *Explosive Substances Act* z 1883 roku zakazuje posiadania materiałów wybuchowych z zamiarem narażenia na niebezpieczeństwo życia człowieka lub wywołania poważnej szkody materialnej. *Offences against the Person Act* (1861 rok) dotyczy zmowy w celu popełnienia przestępstwa, groźby zabójstwa czy zranienia z zamiarem spowodowania ciężkiego uszkodzenia ciała. Dwie kolejne ustawy obowiązują wyłącznie na obszarze Irlandii Północnej. Zostały uchwalone w okresie, gdy w Ulsterze rozgorzał konflikt i pojawiły się pierwsze gwałtowne zamachy terrorystyczne. *Firearms Act* z 1969

roku zakazuje posiadania broni palnej i amunicji z zamiarem narażenia na niebezpieczeństwo życia człowieka, wywołania poważnej szkody materialnej lub w okolicznościach, które są podejrzane. Podobnie zniszczenia lub uszkodzenia własności z zamiarem narażenia życia człowieka dotyczy kolejny akt – *Prison Act* z 1977 roku¹⁶.

Warto również prześledzić, jak kwestię zwalczania terroryzmu ujmuje irlandzki system prawny. Ustawodawstwo karne Irlandii (*Criminal Law Jurisdiction Act* z 1976 roku) reguluje postępowanie ekstradycyjne, rozciąga odpowiedzialność karną na przestępstwa terrorystyczne popełnione na terenie Wielkiej Brytanii. Karalne jest utrudnianie zatrzymania osoby winnej popełnienia aktu terrorystycznego. Kara 7 lat pozbawienia wolności grozi osobie, która samowolniła się podczas odbywania kary w Wielkiej Brytanii i następnie zbiegła na teren Irlandii¹⁷. Wszystkie te środki prawne mają za zadanie utrudnić działalność bojówek terrorystycznych pochodzących z Ulsteru, a zwłaszcza tworzenie sobie zaplecza i kierowanie z Irlandii działalnością terrorystyczną, szczególnie w przypadku, gdy na terenie państwa irlandzkiego nie dochodzi bezpośrednio do dokonania aktów przemocy.

c) Działania jednostek specjalnych

W Wielkiej Brytanii, podobnie jak w innych państwach objętych znaczną aktywnością organizacji terrorystycznych, działają wojskowe i policyjne jednostki o charakterze antyterrorystycznym. Najważniejszą brytyjską jednostką używaną do akcji przeciwko organizacjom terrorystycznym jest **22. Regiment Specjalnej Służby Powietrznej** (*Special Air Service* – w skrócie SAS). Jest to elitarna formacja wojskowa powstała w 1941 roku. Jednostka ta brała udział w wielu akcjach dywersyjnych w Afryce Północnej w czasie II wojny światowej. W 1952 roku do zadań Specjalnej Służby Powietrznej dodano przedsięwzięcia antyterrorystyczne. SAS ma na swoim koncie spektakularne akcje, jak np. uwolnienie zakładników z ambasady Iranu w Londynie w 1980 roku. Jednak głównym obiektem zainteresowania SAS pozostają ekstremistyczne organizacje w Irlandii Północnej.

Inną jednostką zaangażowaną w zwalczanie terroryzmu w Wielkiej Brytanii jest **Eskadron Łodzi Specjalnych** (*Special Boat Squadron* – SBS), który wchodzi w skład Królewskiej Piechoty Morskiej. Jego zadania w zakresie walki z terroryzmem są ukierunkowane na działania na wodzie: na barkach, statkach czy platformach wiertniczych¹⁸.

Obserwacja organizacji terrorystycznych i przeciwdziałanie ich atakom jest jednym z głównych zadań służb zajmujących się ochroną wewnętrzną państwa, czyli kontrwywiadu. Również wywiad brytyjski (*Military Intelligence*) podejmuje działania przeciwko organizacjom terrorystycznym, zwłaszcza gdy mają zasięg międzynarodowy.

Podsumowanie

O ile wobec wszelkich innych przejawów terroryzmu przed rządem Wielkiej Brytanii stoją podobne zadania, jak w przypadku pozostałych państw dotkniętych tą formą przemocy, to specyfiką brytyjskich wysiłków pozostanie zwalczanie rodzimego terroryzmu. Metody walki z tego rodzaju terroryzmem muszą wykraczać poza typowe działania antyterrorystyczne. Głównym środkiem pozostaje dialog polityczny. Największą trudność stanowi złożone politycznie podłoże konfliktu w Irlandii Północnej. Przyczyn zamachów terrorystycznych nie da się usunąć w prosty sposób. Nie wystarczą typowe środki prewencyjne ani działanie brytyjskiego wymiaru sprawiedliwości. Sytuacja przypomina w dużej mierze stan wojny domowej. Należy pamiętać, że w istocie w Ulsterze jest łącznie trzech aktorów działań, wśród których władzom brytyjskim często pozostaje rola bezradnego obserwatora konfliktu i nieskutecznego mediatora. Brutalność zamachów, które miały miejsce już po za-

¹⁶ S.Pikułski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000, s. 90-91.

¹⁷ Ibidem, s. 93.

¹⁸ K.Jałoszyński, *Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 2001, s.58-61.

warciu porozumienia pokojowego z 10 kwietnia z 1998 roku świadczy o dużym stopniu bezwzględności w poczynaniach ekstremistów po obu stronach. Dobitym tego przykładem są tragiczne wydarzenia z lata 1998 roku: zarówno atak bojówkarzy z UVF na mieszaną protestancko – irlandzką rodzinę Quinnów w Ballymoney (w wyniku podpalenia ich domu, zginęła trójka dzieci), jak i najbardziej krwawy w dziejach całego konfliktu zamach bombowy w centrum miasta Omagh. W wyniku ataku przeprowadzonego przez IRA zginęło łącznie 29 osób, zaś 220 zostało rannych¹⁹. Warto podkreślić, że liczba ofiar przekroczyła już 3 000. W świetle powyższych faktów, jak i coraz to nowych aktów przemocy, wyraźnie widać, że w głęboko podzielonym społeczeństwie Ulsteru wciąż brak jest prawdziwej woli zażegnania konfliktu. Należy docenić wysiłki, jakie kolejne rządy Wielkiej Brytanii uczyniły na drodze poprawienia sytuacji w Irlandii Północnej. Została zarzucona metoda bezwzględnych działań antyterrorystycznych i przyznano Ulsterowi duży zakres autonomii. Dopiero przyszłość pokaże, według jakiego scenariusza potoczą się losy Ulsteru. Mimo, że rząd brytyjski i opinia publiczna w Wielkiej Brytanii są przeciwne utrzymaniu Irlandii Północnej za każdą cenę, to postawa oranżystów w tej kwestii jest nieprzejednania. Paradoksalnie, są oni tym bardziej gotowi bronić integralności państwa przy pomocy terroryzmu. Być może w końcu dojdzie nawet do podziału Irlandii Północnej. Po całkowitym rozdzieleniu zwaśnionych mieszkańców na drodze przesiedlenia, część Ulsteru mogłaby się wówczas połączyć z Republiką Irlandii. Jak wykazuje analiza zamachów terrorystycznych w Irlandii Północnej agresywność bojówek spod znaku IRA została pobudzona po wzmożeniu zagrożenia społeczeństwa irlandzkiego w Ulsterze przez bojówki lojalistów. Terroryzm ugrupowań z kręgu IRA często ma charakter obronny lub występuje jako odpowiedź na ataki ekstremistów protestanckich. Metodą tak radykalnego posunięcia, separacji obu społeczności, mogłyby zostać usunięte przyczyny terroryzmu w Wielkiej Brytanii.

3. Specyfika terroryzmu w Hiszpanii

Pomimo, że w historii Hiszpanii miały miejsce akty terrorystyczne dokonywane przez rozmaite ruchy, np. **anarchistów** (jeszcze w latach siedemdziesiątych działała anarchistyczna organizacja GRAPO) czy **grup skrajnie prawicowych** np. *Guerilleros de Cristo Rey* (Bojownicy Chrystusa Króla), obecnie terroryzm łączy się z separatyzmem baskijskim, którego głównym przedstawicielem jest ETA.

Euskadi Ta Askatasuna (Kraj Basków i Wolność) została utworzona w 1959 roku przez członków młodzieżowej organizacji radykalnych nacjonalistów Ekin (Akcja) i młodych działaczy PNV (Baskijskiej Partii Narodowej) niezadowolonych z odrzucenia przez PNV walki zbrojnej jako metody walki o niepodległość. W ciągu swego istnienia ulegała wielu podziałom i przekształceniom na tle ideologicznym, przy czym zawsze silny był marksistowsko-leninowski nurt rewolucyjny. Od pierwszej akcji w 1968 roku do chwili obecnej w zamachach terrorystycznych zorganizowanych przez ETA zginęło ponad 800 osób. Początkowo celami ataku były obiekty i funkcjonariusze Guardia Civil, policji, sił zbrojnych oraz frankistowscy politycy. Po przemianach demokratycznych przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych terrorystyczna aktywność ETA nie tylko nie osłabła, ale przybrała na sile. Próbowano w ten sposób wykorzystać przemiany ustrojowe (np. liberalizację prawa karnego, w tym zniesienie kary śmierci). Celami ataku stali się też cywile: politycy partii tzw. madryckich (socjalistyczna *Partido Socialista Obrero Español* i konserwatywna Partia Ludowa – *Partido Popular*), zwłaszcza deputowani lokalnego parlamentu baskijskiego i radni. Zamachy zostały skierowane również na dziennikarzy i działaczy społecznych, a nawet przypadkowe osoby (do najtragiczniejszego takiego wydarzenia doszło w 1987 roku w Barcelonie – zginęło 21 klientów supermarketu). Arsenal metod zastraszania stosowanych przez ETA jest szeroki – od zama-

¹⁹ M.Kuczyński, *Krwawica Europa. Konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990-2000. Tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001, s.145.

chów bombowych, przez porwania, zabójstwa, po akty wandalizmu. Swą działalność ETA finansuje głównie z okupów za porwane osoby oraz z tzw. „podatku rewolucyjnego” wymuszanego na lokalnych przedsiębiorcach.

Za polityczne ramię ETA uważana jest **Herri Batasuna** – radykalna nacjonalistyczna partia o zabarwieniu lewicowym (obecnie występująca w wyborach pod zmienioną nazwą **Euskal Herriarrok**). EH działa legalnie, cieszy się obecnie poparciem ok. 10 % wyborców na terenach Kraju Basków. Partia nigdy nie potępiła żadnego zamachu ani żadnego z aktów wandalizmu. Ponadto istnieje powszechne przekonanie, że akty te (tzw. przemoc uliczna) są dziełem członków **Jarraia** – młodzieżowej przybudówki EH. Partia używa swojej pozycji w systemie demokratycznym do rozpowszechniania tez usprawiedliwiających terroryzm lub do zawołanych gróźb. Przykładem może być przypadek kampanii wyborczej w 1996 roku, kiedy przywódca HB rozpowszechnił kasety wideo z odczwą ETA. Sprawa ta dostała się zresztą przed sąd i zakończona została wyrokami pozbawienia wolności dla członków kierownictwa partii.

Metody walki z terroryzmem

Hiszpańskie prawo karne w zakresie zwalczania aktów terrorystycznych przeszło znaczną ewolucję. Przed rokiem 1978 czyny określone jako terrorystyczne należały do kategorii przestępstw politycznych i podlegały jurysdykcji sądów wojskowych. Od 1978 roku zmiany prowadziły do likwidacji kategorii przestępstw politycznych i przyporządkowania czynów wypełniających znamiona dotychczasowych czynów terrorystycznych do przestępstw pospolicznych (zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, bezprawne pozbawienie wolności itp.). Tym samym zredukowano status terrorystów odbywających karę pozbawienia wolności z więźniów politycznych na kryminalnych. Pozwoliło to na odebranie terrorystom (przynajmniej w aspekcie formalnym) argumentu o prześladowaniu politycznym. Jednocześnie zaostrzono odpowiedzialność dla osób związanych z grupami uzbrojonymi lub z nimi współpracujących (w tym także udzielających informacji i pochwalających przestępstwo). W nowym kodeksie karnym z 1995 roku wprowadzono nowy, kwalifikowany typ przestępstwa terroryzmu. Przewidziano również zaostrzoną odpowiedzialność nieletnich sprawców czynów tego typu. W postępowaniu karnym w 1988 roku został wprowadzony istotny przepis, na mocy którego skazanie przez sąd zagraniczny za przestępstwo w związku z aktywnością band zbrojnych, elementów terrorystycznych i buntowniczych, jest równoznaczne ze skazaniem przez sąd hiszpański. Rozwiązanie to skutecznie przyspiesza postępowanie. W takim przypadku ogranicza się ono po stronie hiszpańskiej jedynie do etapu wykonawczego. Utrudnia również sprawcy przestępstwa za granicą ukrycie się na terenie Hiszpanii.

W zwalczaniu grup terrorystycznych skuteczniejsze niż obecne, było państwo w czasach dyktatury Franco. Wynikało to naturalnie z większej opresyjności systemu niż z lepszego przygotowania samych służb, których personel zresztą pozostał w dużej części ten sam po przemianach demokratycznych. Dzięki temu zachowano ciągłość doświadczeń w zwalczaniu terrorystów ale pozwoliło to również na stosowanie metod niezgodnych z prawem, łącznie z zabójstwami podejrzanych. Największą rolę odegrały tu **GAL** – *Grupos Antiterroristas de Liberación*, które działając w latach 1983-87 wymordowały potajemnie, głównie w południowo-zachodniej Francji, 28 osób związanych lub rzekomo związanych z ETA. Działo się to za wiedzą ówczesnego ministra spraw wewnętrznych Jose Barrionuevo. Wykrycie afery GAL w latach dziewięćdziesiątych doprowadziło do procesu, zakończonego skazaniem organizatorów GAL, w tym i samego Barrionuevo. Afera została wykorzystana również przez opozycyjną Partię Ludową do zwycięstwa w wyborach i przejęcia rządów. Zapewne od tego czasu nie podjęto kroków w kierunku sformowania podobnych oddziałów, chociaż praktyka państwa prawa w Hiszpanii jest przypuszczalnie daleka od doskonałości. W raporcie *Amnesty International* na rok 2001 Hiszpania wymieniana jest jako kraj, co do którego istnieją uzasadnione podejrzenia o przypadki stosowania tortur podczas śledztwa (dotyczy to zwłaszcza spraw związanych

z ETA) oraz innych naruszeń praw człowieka. Metody nielegalne były skuteczne na bardzo krótką metę, a ich stosowanie dało terrorystom argument uzasadniający zbrojną walkę z „okupantem”. Wydaje się zatem, że przypadki takich działań, jeśli występują, to mają znaczenie marginalne, a w każdym razie nie są inspirowane i popierane przez władze. Ważną okazała się **współpraca międzynarodowa**, w szczególności z Francją, Niemcami, ale również USA, Meksykiem, Wenezuelą. W zakresie walki z terroryzmem ekstradycja stała się codziennością. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych zaczęto prowadzić działania skupiając się również na aparacie politycznym i finansowym ETA, a nie tylko operacyjnych jednostkach bezpośrednio odpowiedzialnych za akty terrorystyczne. Precedensem stała się wyżej wspomniana sprawa rozpowszechniania w czasie kampanii wyborczej odezwy ETA przez członków kierownictwa HB. W grudniu 1997 roku, wszyscy członkowie Komitetu Krajowego HB otrzymali wyroki skazujące za współpracę z grupą uzbrojoną. W 1998 roku po raz pierwszy przeprowadzono śledztwo w celu wykrycia powiązań finansowych. Sprawdzono szereg przedsięwzięć, co do których istniało podejrzenie, że należą do zaplecza gospodarczego organizacji. Podczas śledztwa ujawniono związki ETA z **Koordinadora Abertzale Sozialista** – organizacji skupiającej nielegalne lewicowe i ekstremistyczne lewicowe organizacje radykalne. Zatrzymano część jej przywódców. W tym samym roku wydany został nakaz zamknięcia dziennika EGIN i stacji radiowej EGIN IRRATIA po wykryciu faktu używania ich przez ETA. Ogółem przeprowadzono około stu podobnych operacji. Osłabiły one organizację na tyle, że we wrześniu 1998 roku ETA ogłosiła jednostronnie bezterminowe zawieszenie broni, co przez wielu było interpretowane jako znak, że ETA chce wycofać się ze stosowania przemocy. Prawdziwy cel ogłoszenia zawieszenia broni stanowiło jednak nie tyle oddanie partiom politycznym głosu w sprawie niepodległości Kraju Basków, ile reorganizacja. W ciągu owych 15 miesięcy separatysty odnowili swoje kadry. Przyjęto wielu tzw. legalnych – czyli osoby, które nie figurują w kartotekach policyjnych. Zmieniono strategię i przygotowano nowe zamachy.

Rząd w Madrycie obecnie prowadzi **politykę dwutorową**: oprócz niewątpliwie koniecznych działań sił bezpieczeństwa, dąży do rozwiązania problemu metodami politycznymi. Sytuacja bowiem wymagała współpracy wszystkich formacji politycznych, co początkowo nie było takie oczywiste: częstsze i intensywniejsze były spory między poszczególnymi partiami, niż walka z ETA. Przy poparciu większości obywateli Hiszpanii, w celu określenia punktów zbieżnych między programami, partie polityczne uchwaliły kolejne porozumienia dla pokoju (pakt z Ajuria Enea, Madrycki i z Nawarry). W porozumieniach tych jasno stwierdzono, że żaden cel polityczny, niezależnie od tego, w jakim stopniu słuszny, nie może uzasadniać przemocy i stanowczo wyklucza możliwość negocjacji politycznej z terrorystami. Jednakże zostawiono możliwość negocjowania zakończenia stosowania przemocy, pod warunkiem, że ETA wykaże wolę zaprzestania działalności terrorystycznej i że dialog będzie prowadzony w oparciu o zasadę, że sprawy polityczne muszą być rozwiązywane poprzez prawowitych przedstawicieli narodu. Porozumień tych nie podpisała jednak HB. Powoduje to mniejsze znaczenie tych porozumień, lecz jednocześnie stawia HB na pozycji izolowanej. Tym bardziej, że ze względu na swe metody działania ETA traci na popularności, zwłaszcza od czasu zwiększenia autonomii Kraju Basków.

Proces demokratyzacji Hiszpanii, w tym autonomizacji Kraju Basków zaowocował wzrostem dojrzałości obywatelskiej społeczeństwa baskijskiego i hiszpańskiego oraz ich mobilizacji przeciwko tyranii terroryzmu. Jednym z dobitnych przykładów jest mobilizacja społeczna po zabójstwie radnego Miguela Angela Blanco. Wówczas to tysiące ludzi spontanicznie wyległo na ulice demonstrując przeciwko ETA. Takie same demonstracje odbywały się po kolejnych akcjach terrorystycznych. Świadczy to o rosnącej izolacji ETA wśród społeczeństwa. Jeszcze bardziej znamienne są wyniki wyborów. Porównanie statystyk dotyczących wyborów do władz autonomii wskazuje na znaczny spadek poparcia dla HB. Nie pomogła tu ani zmiana nazwy, ani próby werbalnego dystansowania się od ETA. W ostatnich wyborach 24 maja 2001 roku EH uzyskała 10% głosów (przy re-

kordowo wysokiej frekwencji), podczas gdy przez ostatnie 20 lat poparcie wynosiło 14-17%.

Wnioski

Doświadczenia Hiszpanii wskazują, że najlepszą metodą przy zwalczaniu terroryzmu (równolegle do doraźnych działań operacyjnych) jest izolacja, zarówno od zaplecza finansowo-politycznego, jak i ideologiczna izolacja od społeczeństwa. Wymaga to zlikwidowania głębokich przyczyn tego zjawiska (w tym przypadku przekonania o niepodległości jako warunku koniecznym do prawidłowego i pełnego funkcjonowania narodu baskijskiego). Obecnie można zaobserwować tendencję do obniżania pozycji nurtu „narodowowyzwoleńczego” na rzecz umiarkowanych nacjonalistów, co było widoczne w wynikach wyborów do władz autonomii. W efekcie jednak nie należy wykluczać wręcz nasilenia działań terrorystycznych w celu zastraszenia społeczeństwa i nakłonienia go do realizacji wizji ETA. W długiej perspektywie takie działanie może doprowadzić do całkowitej alienacji ugrupowań stosujących i wspierających walkę metodami terrorystycznymi.

4. Problem terroryzmu we Francji

Francja jest jednym z krajów europejskich najbardziej doświadczonych w zwalczaniu terroryzmu, w powojennej historii borykała się bowiem i nadal boryka z wieloma jego rodzajami. Do najważniejszych organizacji, którym Republika Francuska musiała stawić czoła zaliczyć należy OAS (*Organisation de l'Armée Secrète*), ultraprawicową organizację skupiającą przeciwników uznania niepodległości Algierii, działającą od roku 1961. Dopuszczała się ona mordów politycznych w Algierii i przeprowadziła zamachy bombowe na terenie Francji. Uległa rozwiązaniu w połowie lat sześćdziesiątych, po aresztowaniu przywódców. Podobny los spotkał Akcję Bezpośrednią (*Action Directe*). Ta skrajnie lewicowa organizacja była autorem serii zamachów od roku 1979 do roku 1987. Początkowo terroryści starali się nie dopuszczać do ofiar w ludziach, wysadzając gmachy użyteczności publicznej o symbolicznym znaczeniu (np. biura Narodowej Rady Francuskich Pracodawców), później jednak dokonano serii morderstw, m.in. ministra obrony.

Akty terrorystyczne są we Francji popełniane również przez ruchy separatystyczne, działające w Bretanii, przy granicy z Hiszpanią na terenach zamieszkałych przez Basków oraz na Korsyce. Wśród bretońskich zbrojnych separatystów wymienić należy przede wszystkim Front Wyzwolenia Bretanii-Bretonską Armię Republikańską (*Front de libération de la Bretagne-Armée républicaine bretonne*), aktywny w drugiej połowie lat siedemdziesiątych, osławiony przez wysadzenie części północnego skrzydła Wersalu. Separatyzm bretoński uległ wyciszeniu po przeprowadzeniu przez rząd szeregu inwestycji w regionie; odrodził się jednak w ostatnich latach, czego przejawem było przyznanie się przez Emgann (Walka) do podłożenia bomby w restauracji McDonald's w Porniac. Udowodniono również, iż Bretończycy organizowali dostawy materiałów wybuchowych dla Iparretarrak (Ci z Północy) separatystycznej organizacji Basków, prowadzącej zamachy na obiekty publiczne i siły bezpieczeństwa w południowo-zachodniej części Francji. Od połowy lat siedemdziesiątych aktywne są także ruchy używające metod terrorystycznych w celu uzyskania niepodległości Korsyki. Najważniejszy z nich to Front Wyzwolenia Narodowego Korsyki (*Front de la libération nationale de la Corse*). Obecnie jednak separatystyczne organizacje korsykańskie są podzielone, a wiele z nich przypomina struktury mafijne, dla których hasła niepodległościowe są jedynie pretekstem do działalności przestępczej.

Republika Francuska z racji swojej historii oraz obecnego zaangażowania w świecie arabskim ma również do czynienia z terroryzmem ze strony fundamentalistów islam-

skich. W roku 1995 w Paryżu miały miejsce zamachy bombowe zorganizowane przez **GIA** (*Groupe Islamique Armé*), organizację związaną z algierskim Islamskim Frontem Zbawienia, prowadzącym wojnę domową z rządem wspieranym przez Francję. W grudniu 1996 roku GIA dokonała w Paryżu zamachu na pociąg. Według ustaleń francuskiej policji niektórzy tej członkowie (Mohamed Bensakria, Fateh Kamel) byli współpracownikami Osamy ibn Ladena.

Wymienione powyżej organizacje terrorystyczne to jedynie najaktywniejsze grupy tego typu. Do katalogu tego włączyć należałoby, m.in., **Hezbollah**, **Partię Pracujących Kurdystanu**, a nawet **Tamilskie Tygrysy**. Nic zatem dziwnego, iż w połowie lat osiemdziesiątych, gdy V Republika borykała się ze wzmożoną działalnością terrorystyczną (Hezbollah, Akcja Bezpośrednia) postanowiono poczynić zmiany w prawodawstwie, by dać państwu możliwość skutecznej walki i, wedle słów ówczesnego ministra spraw wewnętrznych Charlesa Pasqua, sterroryzować terrorystów.

Uregulowania dotyczące walki z terroryzmem w prawie francuskim

Najważniejsze akty prawodawstwa francuskiego dotyczące zwalczania terroryzmu to:

- Ustawa nr 86-1020 z 9 września 1986 roku o walce z terroryzmem i zamachami na bezpieczeństwo państwa, wprowadzająca zmiany w kodeksie karnym i kodeksie postępowania karnego;
- Ustawa nr 87-542 z 16 lipca 1987 roku upoważniająca do ratyfikacji Europejskiej konwencji o zwalczaniu terroryzmu z 27 stycznia 1977 roku;
- Ustawa nr 92-686 z 22 lipca 1992 roku reformująca dyspozycje kodeksu karnego dotyczące karania za zbrodnie i przestępstwa przeciw narodowi, państwu i porządkowi publicznemu;
- oraz Ustawa nr 96-1235 z 30 grudnia 1996 roku dotycząca rewizji przeprowadzanych w nocy.

Wyodrębnienie w połowie lat osiemdziesiątych aktu terrorystycznego, jako oddzielnej kategorii przestępstwa pozwoliło ustawodawcy na wprowadzenie skuteczniejszych metod jego ścigania i karania. Najważniejsze w tej kwestii wydaje się być:

- **Zmiana procedur śledczych w przypadku podejrzenia o terroryzm.** Między innymi ograniczono konieczność uzyskania zgody na przeszukanie lokalu podczas wstępnego śledztwa; policja uzyskała możliwość wizytowania podejrzanego, dokonywania przeszukań i konfiskaty bez ograniczeń czasowych (to znaczy przed 6 rano i po 21); wydłużono dopuszczalny czas aresztowania z 48 do 96 godzin; wydłużono dopuszczalny okres po którym zatrzymany ma prawo konsultacji z adwokatem z 21 do 73 godzin.
- **Wprowadzenie instytucji „czynnego żalu”.** Dzięki niej osoba usiłująca popełnić sama bądź wspólnie z innymi osobami akt terrorystyczny, może być uwolniona od kary, jeśli zawiadomiła uprzednio władzę administracyjną lub sądowniczą i zapobiegła temu przestępstwu, które wcześniej nie mogło być wykryte. W sytuacji, gdy przestępstwo zostało już popełnione, warunkiem uniknięcia odpowiedzialności karnej jest brak ofiar śmiertelnych lub ciężkich uszkodzeń ciała. W przypadku ujawnienia lub ułatwienia ustalenia tożsamości innych winnych i ułatwienia ich aresztowania kara pozbawienia wolności za uczestnictwo w akcie terroryzmu może zostać zmniejszona o połowę, a w przypadku kary dożywotniego więzienia zmieniona na 20 lat pozbawienia wolności.
- **Wprowadzenie odpowiedzialności osób prawnych za działalność terrorystyczną,** co jest cechą wyróżniającą prawodawstwo francuskie. Jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, jeśli w rzeczywistości zajmują się terroryzmem, mogą prócz rozwiązania, zawieszenia działalności i konfiskaty rzeczy służących tej działalności, zostać ukarane grzywną w wysokości 250 milionów franków francuskich.

- **Scentralizowanie** w Paryżu kwestii pościgów i śledztw w sprawach związanych z terroryzmem, przede wszystkim poprzez powołanie specjalnego sądu.

Działa on przy Trybunale Wielkiej Instancji w Paryżu, stanowi czternastą sekcję tegoż Trybunału. Składa się z czterech sędziów śledczych o szerokich kompetencjach, a w razie potrzeby prowadzone jest dochodzenie także poza granicami Francji.

Instytucje odpowiedzialne za zwalczanie terroryzmu

Głównym organem policji francuskiej powołanym do wykrywania i zapobiegania aktom terroryzmu jest **Narodowy Wydział Antyterrorystyczny** (*Division Nationale Antiterroriste* – DNAT), który koordynuje działania śledcze policji w tym zakresie, przy czym zajmuje się zarówno terroryzmem międzynarodowym, jak i separatyzmem. Efektywność DNAT ułatwiona jest dzięki informacjom otrzymywanym od **Dyrekcji Nadzoru Terytorium** (*Direction de la Surveillance du Territoire* – DST) Policji Narodowej. DST odpowiedzialna jest za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa i zajmuje się kontrwywiadem, zabezpieczeniem własności przemysłowej, walką z przestępczością komputerową oraz walką z terroryzmem. W przypadku wystąpienia zdarzeń wymagających neutralizacji niebezpiecznych osób (w tym terrorystów), a także obserwacji lub zabezpieczenia policja francuska dysponuje oddziałem zwanym **RAID** (*Reseiement Aide Intervention Dissnasion* – poszukiwanie, pomoc, interwencja, perswazja).

Spośród jednostek podległych ministrowi obrony za walkę z terroryzmem odpowiada wywiad w postaci **Dyrekcji Generalnej Bezpieczeństwa Zewnętrznego** (*Direction Generale de la Securite Exterieur* – DGSA) oraz Grupa Bezpieczeństwa i Interwencji Żandarmerii Narodowej (*Groupe de securite et d'intervention de la gendarmerie nationale* – GSIGN). W składzie GSIGN znajduje się elitarna jednostka – **Grupa Interwencji Żandarmerii Narodowej** (*Groupe d'intervention de la gendarmerie nationale* – GIGN) – w swej prawie trzydziestoletniej historii osławiona ponad 600 operacjami uwolnienia zakładników i aresztowania niebezpiecznych osób.

Zarówno RAID, jak i GIGN składają się z osób, które przeszły ostrą selekcję w zakresie zdolności fizycznych i psychicznych, doskonale wyszkolonych i wyposażonych. Rywalizacji między obydwu formacjami zapobiega ścisły podział kompetencyjny. GIGN prowadzi operacje wszędzie tam, gdzie miejsce działania stanowi obszar przygraniczny, a także poza Francją. RAID działa tylko na terytorium kraju. Obydwie jednostki słyną ze skuteczności. GIGN ma na swoim koncie między innymi uwolnienie zakładników Airbusa A300 w grudniu 1994 roku, oraz akcje w Dżibuti w 1976 roku i na wyspie Ouvéa w 1988 roku. Co jakiś czas pojawiają się jednak w mediach głosy obrońców praw człowieka, zarzucające im nadmierną brutalność.

Także kompetencje DST i DGSA są wyraźnie rozgraniczone. Oficjalnie DST działa jedynie na terytorium Francji, pozostawiając wszelkie misje o charakterze zewnętrznym w gestii DGSA. W praktyce jednak znana jest rywalizacja obydwu instytucji, nie ułatwiająca ich skutecznego działania.

W celu eliminacji podobnych przypadków rywalizacji między instytucjami francuskimi zajmującymi się zwalczaniem terroryzmu od roku 1984 działa **Jednostka Koordynacji Walki Antyterrorystycznej** (*Unité de Coordination de la Lutte Antiterroriste* – UCLAT). Pod przewodnictwem dyrektora generalnego policji narodowej grupuje ona szefów oddziałów policji, żandarmerii i służb specjalnych odpowiedzialnych za walkę z terroryzmem, ułatwiając przepływ informacji i zapewniając koordynację działań, co znacznie podnosi ich efektywność i ułatwia odpowiedź na zagrożenia.

Niezależnie od rozwiązań instytucjonalnych ogromnie ważny okazał się także czynnik ludzki. Na czele sędziów śledczych z 14 sekcji stoi obecnie Jean-Louis Bruguière (nazywany „admiralem” lub „kowbojem”), zaś DNAT przewodzi komisarz Roger Marion. Obydwaj są osobami charyzmatycznymi, słynącymi z szybkiego i skutecznego działania, blisko ze sobą współpracującymi.

Przykładem współpracy francuskiej policji i wojska w zwalczaniu terroryzmu jest realizacja planu *Vigipirate*. Został on opracowany na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego przez zamachy terrorystyczne wynikające zarówno z sytuacji wewnętrznej, jak i międzynarodowej. Podstawowym założeniem planu jest przeciwdziałanie zamachom terrorystycznym, a także informowanie społeczeństwa o stopniu zagrożenia i sposobach zabezpieczenia się przed ewentualnością zamachu. Zakłada on wzmoczoną ochronę obiektów szczególnie narażonych na zamachy, częstsze patrolowanie ulic oraz legitymowanie osób czy przeszukanie bagażu. Zadania te wykonuje policja, jednak w przypadku uznania, że bezpieczeństwo jest zagrożone (miało to miejsce w roku 1995, a także we wrześniu 2001 roku po wydarzeniach w Stanach Zjednoczonych) realizuje się wzmocnioną wersję planu i patrole policyjne wspierane są przez wojsko.

Ważną rolę w realizacji planu odgrywa współdziałanie z mediami. Chodzi o to, by zamach terrorystyczny był przedstawiany w sposób nie wywołujący paniki, oraz by społeczeństwo było informowane o działaniach państwa, co wpłynąć ma na uspokojenie nastrojów.

Zróżnicowanie metod

Chociaż w prawie francuskim nie znajdziemy rozróżnienia odnośnie traktowania różnych rodzajów terroryzmu, w praktyce widać odmiennosc metod stosowanych w walce z tym zagrożeniem. Ruchy separatystyczne: bretoński i korsykański dokonują najczęściej zamachów na gmachy o charakterze symbolicznym, unikając (zwykle, lecz nie zawsze) ofiar w ludziach. Stąd, aczkolwiek sprawcy tych czynów są ścigani i sądzeni – dla przykładu po zamachu w Porniac aresztowano cztery osoby, zaś w roku 1996 przeciw członkom terrorystycznych grup korsykańskich toczyły się aż 74 dochodzenia – zwykle traktowani są łagodnie, prowadzone są z nimi negocjacje. Jednocześnie za pomocą metod ekonomicznych łagodzone są źródła napięć w obydwu regionach.

Inaczej rzecz ma się, gdy idzie o separatyzm baskijski. Od połowy lat dziewięćdziesiątych, gdy nasiliła się aktywność *Iparretarrak*, Francja ściśle współpracuje z Hiszpanią, wspierając ją w walce z ETA. Współpraca polega głównie na ściganiu członków obydwu organizacji, którzy popełnili akty terroryzmu po drugiej stronie granicy, sądzeniu ich i dokonywaniu ekstradycji. Na przykład w roku 1997 Francuzi aresztowali ponad 140 osób podejrzanych o udział czy wspieranie ETA; zaś w styczniu 2001 roku na 8 lat więzienia skazano Javiera Arizkurena Ruiza, byłego szefa operacji wojskowych ETA, a następnie przychylnono się do wniosku Hiszpanii o jego ekstradycję, co umożliwiło osądzenie go za próbę zamachu na króla Juana Carlosa. Część z aresztowanych aktywistów *Iparretarrak* zmarła w więzieniu, co dało asumpt do spekulacji na temat metod używanych przez służby antyterrorystyczne V Republiki.

Z pewnością najtwardszą politykę stosuje Francja wobec terroryzmu o korzeniach islamskich, uznanego w chwili obecnej za najgroźniejszy. Ściganie członków GIA i innych tego typu ugrupowań fundamentalistycznych jest dla francuskich służb priorytetem i coraz częściej osiągają oni na tym polu sukcesy. Największym było rozpracowanie organizacji odpowiedzialnej za zamachy bombowe w 1995 roku. We wrześniu 1998 roku odbył się zbiorowy proces 138 Algierczyków oskarżonych o udział w ich przygotowywaniu. Oskarżeni zostali skazani na kary od 4 miesięcy do 10 lat więzienia. Sama idea zbiorowego procesu wzbudziła kontrowersje w środowisku prawniczym, a 50 polityków podpisało petycję przeciwko takiemu procesowi. W roku 1999 udało się pochwycić Ahmeda Laidouni związanego z GIA, zaś w tym roku wspomnianego już Mohameda Bensakirę, współpracownika ibn Ladena. Od roku 1995 Francuzi są orędownikami prowadzenia walki z terroryzmem islamskim we współpracy z innymi krajami Europy (przede wszystkim z Belgią, Holandią, Niemcami i Włochami) i z państwami Maghrebu. Dzięki takiej współpracy możliwe było osądzenie irańskiego terrorysty, który w 1996 roku dokonał zabójstwa Rezy Mazloumana, byłego wiceministra edukacji sprzed rewolucji, posiadającego we Francji status uchodźcy. Po dokonaniu zabójstwa uciekł on do Nie-

miec, lecz już pięć miesięcy później dokonano jego ekstradycji. Także w maju 1998 roku, przed mistrzostwami świata w piłce nożnej, w tym samym dniu policja francuska, belgijska, niemiecka, szwajcarska i włoska dokonały aresztowań setek osób podejrzanych o przynależność do GIA, zapobiegając tym samym ewentualnym próbom zamachów podczas samych mistrzostw. Francja była również pierwszym krajem, który podpisał Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji finansowania terroryzmu. Miało to miejsce 10 stycznia 2000 roku.

Wydaje się zatem, że z doświadczeń francuskich można wysnuć wniosek, iż skuteczna walka z terroryzmem wymaga:

- odpowiedniego prawodawstwa,
- stworzenia instytucji o różnym profilu działania, których działalność jest skoordynowana i które ze sobą współpracują,
- postawienia na czele tychże instytucji osób głęboko zaangażowanych w walkę z terroryzmem,
- zróżnicowanego podejścia do różnych rodzajów terroryzmu,
- nawiązania współpracy międzynarodowej.

5. Współpraca państw Unii Europejskiej w zwalczaniu terroryzmu

W państwach Europy Zachodniej, które zmagają się z aktami terroryzmu, zdano sobie sprawę, iż rozwiązanie problemu wymagać będzie współpracy międzynarodowej. Począwszy od lat siedemdziesiątych powstawać zaczęły instytucje, których celem było współdziałanie policji i innych służb odpowiedzialnych za walkę z terroryzmem. W pierwszym okresie były to instytucje mało sformalizowane, nie związane ze strukturami integracji europejskiej. Najważniejsze z nich to:

- **Klub Berneński** – utworzony w 1971 roku, skupia szefów wywiadów z Niemiec, Włoch, Belgii, Luksemburga, Holandii, Danii, Wielkiej Brytanii, Francji i Szwajcarii. Organizują oni spotkania w celu wymiany doświadczeń, konferencje techniczne oraz wspólne operacje śledcze. Klub ma własny system komunikacji, który pomaga w zapobieganiu aktom terroryzmu;
- **Grupa Pompidou** – jej członkowie spotykają się od roku 1971. Terroryzm jako taki nie jest jedyną czy najważniejszą kwestią, którą zajmuje się Grupa (jest to przede wszystkim problem narkotyków i związane z nim zagadnienia, takie jak sprawy społeczne, edukacja, wymiar sprawiedliwości, sport i młodzież). Celem jej pracy jest wymiana informacji, wypracowanie wspólnych strategii wobec problemu narkotyków. Od roku 1980 Grupa działa w strukturach Rady Europy, obecnie należy do niej 31 państw, w tym Polska.
- **GIECLCT** (*Le Groupe Informel Europeen De Coopération Dans Le Domaine De La Lutte Contre Le Terrorisme*) – skupia szefów jednostek operacyjnych do walki z terroryzmem, którzy spotykają się co dwa lata i dyskutują na temat środków walki z terroryzmem i współpracy z policją;
- **TREVI** (*Terrorisme, Radicalisme, Extrémisme, Violence Internationale*) – grupa działająca od 1976 roku, pierwotnie jako forum wymiany informacji na temat terroryzmu, potem zajęła się także problematyką przestępczości zorganizowanej i porządku publicznego. Należały do niej państwa członkowskie Wspólnot Europejskich, pozostawała jednak niezależną instytucją; w roku 1992 jej działalność została przejęta przez trzeci filar Unii Europejskiej.

Państwa uczestniczące w procesie integracji europejskiej są także stronami Europejskiej konwencji o zwalczaniu terroryzmu, zawartej w ramach współpracy na forum

Rady Europy 27 stycznia 1977 roku. Wymieniono tam rodzaje działań związanych z działalnością terrorystyczną i zobowiązano się, że nie będą one traktowane jako przestępstwa polityczne, dla ułatwienia postępowania ekstradycyjnego. W razie odmowy wykonania wniosku o ekstradycję osoby podejrzanej o dokonanie takiego przestępstwa, państwo na terytorium którego ujęto taką osobę ma obowiązek bezzwłocznego i bezwarunkowego skierowania sprawy do właściwych organów ścigania. Sygnatariusze konwencji są także zobligowani do udzielania sobie wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych, w związku z postępowaniem dotyczącym przestępstw o charakterze terrorystycznym.

W dniu 14 czerwca 1985 roku Francja, Republika Federalna Niemiec oraz państwa Beneluxu zawarły w Schengen układ dotyczący stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach, uzupełniony 19 czerwca 1990 roku porozumieniem wykonawczym. Układ wszedł w życie dopiero dziesięć lat po jego podpisaniu, zaś obecnie jego stronami są państwa członkowskie Unii Europejskiej (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii i Irlandii) a także Islandia i Norwegia. Aczkolwiek walka z terroryzmem nie była główną przesłanką przyjęcia omawianego porozumienia, to część jego postanowień z pewnością jest w tej walce pomocna; chodzi tu przede wszystkim o:

- współpracę służb granicznych (wymiana informacji, wymiana oficerów łącznikowych)
- współpracę w zakresie zwalczanie nielegalnego przekraczania granicy przez cudzoziemców,
- poszanowanie wzajemnych interesów podczas udzielania zezwolenia na pobyt obywatelom państw, które nie są członkami Unii Europejskiej,
- uproszczenie procedur dotyczących ekstradycji,
- współpracę policyjną (m.in. wprowadzenie procedury transgranicznej obserwacji i pościgu),
- przeciwdziałanie przemytowi broni,
- wzajemną pomoc w sprawach karnych,
- wymianę i uaktualnianie informacji w ramach Systemu Informacyjnego Schengen.

Na mocy postanowień Traktatu Amsterdamskiego *acquis Schengen* zostało włączone do dorobku III filaru Unii Europejskiej, obejmującego współpracę w zakresie spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości. Podstawą do podjęcia współpracy w tym zakresie były postanowienia zawarte w tytule VI Traktatu z Maastricht (podpisany 7 lutego 1992 roku, wszedł w życie 1 listopada 1993 roku), rozszerzone następnie w Traktacie Amsterdamskim (podpisany 12 października 1997 roku, wszedł w życie 1 maja 1999 roku), który zakłada utworzenie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Istotne postanowienia w tej kwestii przyjęto następnie podczas specjalnego spotkania Rady Europejskiej w Tempere (15 i 16 października 1999 roku).

Jednym ze środków, dzięki którym możliwe będzie utworzenie obszaru wolności bezpieczeństwa i sprawiedliwości jest współpraca policyjna, w tym powstanie **Europolu**. Ustanowienie tej instytucji przewidywał artykuł K 1.9 Traktatu z Maastricht. Jej siedziba znajduje się w Hadze, ograniczone działania podjęła od 3 stycznia 1994 roku (*jako Europol Drugs Unit* – EDU), zaś pełną działalność prowadzi od 1 lipca 1999 roku, po wejściu w życie Konwencji o Europolu z 26 lipca 1995 roku. Mandat Europolu obejmuje wspieranie państw członkowskich w walce z:

- handlem narkotykami,
- nielegalną imigracją,
- nielegalnym handlem pojazdami,
- handlem ludzi łącznie z dziecięcą pornografią,
- fałszerstwem pieniędzy i innych form płatności,
- przemytem substancji radioaktywnych i nuklearnych,

- **terroryzmem,**
- praniem brudnych pieniędzy związanym z powyższymi procederami.

Mandat Europolu jest wciąż rozszerzany. Działanie tej instytucji polega na: ułatwianiu przepływu informacji, prowadzeniu analiz operacyjnych dla wsparcia operacji państw członkowskich; generowaniu raportów i analiz o przestępczości na bazie informacji wywiadowczych otrzymanych od państw członkowskich, zebranych przez Europol lub z innych źródeł; prowadzeniu ekspertyz i wsparcia technicznego dla dochodzeń i operacji prowadzonych w Unii Europejskiej. Ustanowiono ponadto system komputerowy (*The Europol Computer Systems – TECS*) dla zbierania i analizowania danych. Europol jest finansowany ze składek państw członkowskich, za swoją działalność jest odpowiedzialny przed Radą Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych.

Pozostałe działania w ramach III filaru, które wzmocnią efektywność Unii Europejskiej w walce z terroryzmem to m.in.:

- ustanowienie Europejskiego Kolegium Policyjnego (*European Police College*),
- powołanie zespołu szefów policji państw Unii Europejskiej,
- wzmocnienie współpracy służb celnych,
- utworzenie połączonych policyjnych/celnych centrów dowodzenia (jedno z nich planowane jest na pograniczu polsko-niemieckim),
- ustanowienie programów (m.in. *Program Oisin*) wspierających współpracę organów ścigania,
- utworzenie Europejskiej Sieci Sądowej (*European Judicial Network*) i EUROJUST (wspólne zespoły złożone ze znawców systemów prawnych, zdolne udzielić natychmiastowej porady bądź pomocy prawnej np. Europolowi),
- dążenie do zbliżenia prawa karnego poszczególnych państw członkowskich,
- tworzenie wspólnych zespołów dochodzeniowych.

Rozwój działań Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu został przyspieszony w wyniku wydarzeń, jakie miały miejsce w USA 11 września 2001 roku. Rada Europejska spotkała się 21 września 2001 roku na nadzwyczajnej sesji w Brukseli, podczas której:

- potwierdzono konieczność przyjęcia wspólnej definicji terroryzmu i zaostrzonych kar za dokonywanie aktów tego typu,
- zdecydowano, iż do 6-7 grudnia 2001 roku zakończone zostaną uzgodnienia dotyczące wprowadzenia europejskiego nakazu aresztowania, co pozwoli na szybką ekstradycję terrorystów,
- zapowiedziano powstanie europejskiej listy organizacji uznawanych za terrorystyczne, a policje i służby specjalne z państw Unii Europejskiej i Europol, będą współpracowały z USA,
- zapowiedziano również powołanie w ramach Europolu na okres sześciu miesięcy (który może być odnawiany) ekipy specjalistów do walki z terroryzmem, mającej za zadanie gromadzenie i analizowanie wszystkich informacji o zagrożeniu,
- wezwano do jak najszybszego wdrożenia w życie wszelkich istniejących międzynarodowych konwencji dotyczących walki z terroryzmem,
- wezwano ECOFIN do podjęcia niezbędnych kroków w zakresie walki z wszystkimi formami finansowania działalności terrorystycznej.
- wezwano ministrów transportu do wzmocnienia bezpieczeństwa w transporcie lotniczym (ze szczególnym uwzględnieniem: m.in. technicznego treningu dla załóg, sprawdzania i monitorowania bagażu, ochrony wejścia do kokpitu).

Przyjmując tak szeroki wachlarz środków Rada Europejska uznała jednocześnie, iż walka z terroryzmem wymaga od Unii Europejskiej odegrania dużej roli w wysiłkach międzynarodowej społeczności w celu zapobiegania i stabilizowania regionalnych konfliktów. Wydaje się bowiem, że walka z terroryzmem, szczególnie z terroryzmem mię-

dzynarodowym o korzeniach islamskich wymaga sprzężenia środków którymi dysponuje Unia Europejska w ramach współpracy w zakresie spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości, ze środkami II filaru – **Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa** (zdefiniowanej w tytule V Traktatu o Unii Europejskiej). Chodzi tu przede wszystkim o stabilizowanie regionu Morza Śródziemnego i sytuacji na Bliskim Wschodzie, by zapobiegać nie tylko samym aktom terrorystycznym, lecz także ich przyczynom. Jednym z działań Unii Europejskiej w tym kierunku jest kontynuowanie **procesu barcelońskiego** – dialogu Piętnastki z dwunastoma państwami położonymi na południowych i wschodnich wybrzeżach Morza Śródziemnego; wspartego przez pomoc rozwojową w ramach programu MEDA (*Mediterranean Economic Development Assistance*), zaś w roku 2000 przyjęto Wspólną Strategię dotyczącą regionu Morza Śródziemnego. Unia Europejska jest także zaangażowana w podtrzymanie **procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie**. Unia Europejska dostarcza 80% pomocy na rozwój tego procesu, angażowała się m.in. w monitorowanie wyborów w Autonomii Palestyńskiej, prowadzi także program pomocy dla Autonomii w zwalczaniu terroryzmu.

Do pozostałych działań w zakresie II filaru Unii Europejskiej, które przyczyniają się do zwalczania terroryzmu można zaliczyć nakładanie **embarga** na państwa wspierające akty terrorystyczne np. Sudan (od 1994 roku) i Afganistan (1996 roku). Piętnastka współpracuje również w kwestii przestrzegania konwencji o zakazie broni biologicznej, wzmacnia kontrolę przejrzystości eksportu materiałów nuklearnych, oraz rozwija reżim kontroli eksportu dóbr podwójnego przeznaczenia.